

УДК 323.1:1:316.3

МАКСИМЕНЮК М.Ю.

ФАКТОРИ І СТРАТЕГІЇ УРЕГУЛЮВАННЯ ЕТНОНАЦІОНАЛЬНИХ КОНФЛІКТІВ В УМОВАХ СТАНОВЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КУЛЬТУРНОЇ ЄДНОСТІ СВІТОВОЇ СПІЛЬНОТИ

У статті проаналізовано фактори і стратегії врегулювання етнонаціональних конфліктів, що виникають всередині держав, між групами населення і пов'язані з ідеологічними чи політичними розбіжностями, викликаними етнонаціональним фактором; розкрито рівні управління етнонаціональними конфліктами, що являють собою своєрідну "систему оборони", яка має певні рівні управління конфліктами; механізми саморозгортання етнонаціональних конфліктів та причини їх подолання в умовах становлення інформаційно-культурної єдності світової спільноти.

Ключові слова: *етнонаціональні конфлікти, фактори урегулювання, стратегії урегулювання, інформаційно-культурна єдність людства, механізми саморозгортання етнонаціональних конфліктів, стратегії урегулювання етнонаціональних конфліктів.*

Поліетнічний соціум сьогодні характеризується зіткненням чи боротьбою різних сил, що виникають унаслідок загострення конфліктів, основним чинником яких є етнічність. Нові етнонаціональні конфлікти в поліетнічному соціумі сьогодні стали предметом пильної уваги і вивчення їх не тільки окремих дослідників і державних діячів, а і груп держав і практично всіх міжнародних організацій, перш за все такої унікальної організації, як Організація Об'єднаних Націй. Хоча кожний етнонаціональний конфлікт має властиві тільки йому специфічні риси, все ж слід говорити про ряд специфічних рис цієї категорії конфліктів.

Більшість характерних рис сучасних етнонаціональних конфліктів зумовлена причинами, що породжують конфлікти, перш за все, це конфлікти, що виникають, як правило, всередині держав, між групами населення і пов'язані з будь-якими ідеологічними чи політичними розбіжностями, викликаними етнонаціональним фактором. Цей факт іноді утруднював пояснення причин етнонаціональних конфліктів, ускладнював заходи з їх локалізації та деескалації. Слід враховувати і таку особливість сучасних етнонаціональних конфліктів, як "повна їх неузгодженість" з міжнародним правом і впевненість сторін конфліктів, що вони можуть бути вирішені тільки в площині воєнного чи політичного шляху. Тому багато етнонаціональних конфліктів залишаються, незважаючи на

численні спроби їх вирішення, нерегульованими, а часто – просто “замороженими” в умовах Об’єднаної Європи і світу.

Однією з причин впливу етнонаціонального фактора на хід таких конфліктів в Об’єднаній Європі і світі є не їх ідеологічна, політична (хоча окремі елементи і можуть бути), а головним чином міжрелігійна, міжконфесійна, економічна і територіальна зумовленість. А це, у свою чергу, виключає можливість вжиття заходів з їх запобігання і вчасного їх відстежування. Аналогічні етнонаціональні конфлікти в рамках федеративної держави якщо і виникали, то їх вдавалося швидко й ефективно локалізувати в основному федеральними заходами, відповідно до внутрішнього права, без будь-якої допомоги ззовні. У випадку ж краху держави сучасні етнонаціональні конфлікти набувають нових особливостей, нового виміру та інтенсивності, а спроби вирішити їх за допомогою третьої сторони призводять до їх подальшої ескалації і різкого загострення протистояння ворогуючих сторін [1].

Як свідчить аналіз, важливою характеристикою сучасних етнонаціональних конфліктів в Об’єднаній Європі і світі є відсутність чіткого визначення законних авторитетних сторін у конфлікті, що ускладнює і становище посередникам, і міжнародним організаціям налагодження зв’язків і залучення в переговори представників ворогуючих угруповань, кланів і формувань. Одним із прикладів такого становища є ситуація в Сомалі, де існує близько 26 різноманітних кланів і груп й протягом тривалого часу не вдавалося встановити зв’язки з окремими ворогуючими угрупованнями і кланами, виявити існуючі між ними політичні розбіжності. Характерною рисою суперечок і конфліктів в Об’єднаній Європі і світі останнього часу є те, що, як правило, вони породжують масові міграції. Все більша кількість конфліктів, їх затяжний характер та інтенсивність призводять до появи великої маси людей, які переміщуються в рамках своєї країни чи за її межами, біженців і осіб, які потребують притулку. Більшість суперечок і конфліктів в Об’єднаній Європі і в усьому світі спричинені ігноруванням і порушенням життєвих інтересів і прав етнічних меншин. Це, у свою чергу, викликає появу такої відносно нової ознаки конфліктів, що виникають останнім часом, як агресивний націоналізм і войовничий сепаратизм, що загрожують як внутрішній цілісності багатьох держав, так і міжнародній безпеці в цілому. Агресивний націоналізм наявний практично в кожному з існуючих сьогодні конфліктів як у Європі, так і за її межами. Найбільшим проявом агресивного націоналізму є практика “етнічної чистки” і пов’язаних з нею вбивств, розрухи, нищення матеріальних цінностей, що дезорганізує суспільне життя держав, може призвести до розколу і дроблення країн на менші етнічні частини. Специфічною особливістю озброєних етнонаціональних конфліктів останнього часу є й те, що вони супроводжуються, як правило, прогресуючою кризою і розвалом владних і суспільних структур, успадкованих від минулого. А це створює перепони для узгодження умов і принципів урегулювання таких конфліктів. Тільки

скоординованими сумісними зусиллями всієї міжнародної спільноти можливо подолати етнонаціональні конфлікти і створити надійну основу для їх політичного мирного урегулювання.

Особливо слід відзначити, що найбільш гнучким і ефективним способом досягнення домовленостей щодо урегулювання етнонаціональних конфліктів і вирішення інших актуальних проблем, є переговори на вищому рівні. Традиційно найбільш потенційно небезпечним українським регіоном у контексті загострення етнополітичного напруження з переростанням його в етнополітичний конфлікт є Крим. Тенденція до ускладнення і загострення міжетнічних відносин у Криму в контексті етноісторичних причин зумовлюється, з одного боку, насильницькою депортацією кримських татар та їх поверненням на історичну батьківщину, що стало можливим після краху тоталітарної системи та здобуттям Україною незалежності. Не менш вагомим фактором нестабільності етнополітичної ситуації в Криму є невирішення проблемних питань кримськотатарського народу на загальнодержавному рівні.

Слід проаналізувати фактори виникнення і розвитку етнонаціональних конфліктів, до яких слід віднести такі: біологічні, психологічні, демографічні, географічні, соціально-економічні, які необхідні для вироблення стратегії подолання етнонаціональних конфліктів.

Перша група факторів – соціально-політичні – політичний режим, особливості політичної системи і політичних відносин у цілому здійснюють серйозний вплив на рівень соціального напруження і конфліктності в суспільстві. Розпад примусової системи стримувань і контролю в сукупності з великою свободою виявлення думок і доступу до інформації виступають тими факторами, які неминуче ведуть до загострення соціальної ситуації і визріванню політичних конфліктів.

Друга група факторів – соціально-економічні, які здатні спричинити серйозні політичні протистояння: так, фактор економічної нерівності традиційно розглядається як одна з головних основ соціальних і політичних потрясінь. Фундаментальне обґрунтування цей фактор здобув у класовій теорії К. Маркса, яка відповідала історичному контексту. Нерівність у розподілі засобів виробництва і соціальних благ, а також нерівність життєвих шансів, яка випливала звідси, розглядаються сьогодні як найважливіші причини конфліктів. Крім суспільної нерівності, економічні фактори включають у себе економіко-географічні характеристики виробництва, престижність того чи іншого виду діяльності, її складність, тяжкі умови і складові, зумовлені специфічними особливостями тієї чи іншої галузі.

Третю групу факторів конфліктів становлять етнокультурні протистояння етнонаціональних конфліктів в епоху “розлому цивілізацій” – етнокультурні конфлікти, що базуються на розриві національної і загальноцивілізаційної компоненти культури, традицій.

Четверта група факторів конфліктів – соціально-психологічні, особливо соціально-демографічні: психологія віку, статі відображається на емоційних та інших аспектах поведінки людини. Важливою умовою зародження і розгортання етнополітичного конфлікту виступають ресурси: гроші, час, знання, інформація, зв'язки, суспільний стан, наявність сили (воєнної, моральної тощо).

Отже, етнонаціональні конфлікти породжуються багатьма *різноманітними факторами*, які потребують вироблення різноманітної стратегії протидії їм. Навпаки, ці фактори зумовлюють соціальну основу і предмет протистоянь. На думку багатьох дослідників, тільки в найближчі роки в Європі основними будуть дві групи факторів – *економічні* та *культурні*, які будуть зумовлювати предмет майбутніх конфліктів і їх ідентифікацію. Управління етнонаціональними конфліктами передбачає забезпечення стабілізації міжнаціональних відносин, комплекс заходів щодо врегулювання конфліктних ситуацій, що набувають етнічної забарвленості. Управління етнонаціональними конфліктами – своєрідна “система оборони”, яка має чотири рівні управління конфліктами.

Причому кожний наступний вступає в дію тоді, коли попередній вичерпав свої можливості. **Перший рівень** – механізм відстежування конфліктних ситуацій, визначення типу конфлікту, розробка прогнозу його розвитку та підключення до розв'язання конфлікту органів державної влади та громадських організацій на основі стандартних процедур управління. **Другий рівень** – механізм запобігання конфлікту на ранній стадії, якщо не спрацювали стандартні процедури роботи місцевих органів. Якщо конфліктогенна служба виявляє зростання напруженості ситуації, вона повинна створювати переговорний механізм між представниками сторін конфлікту за участю призначеного цією службою посередника. З цього моменту останній стає постійно діючою особою, відповідальною за процес врегулювання конфлікту до його повного подолання включно. Він організовує зустрічі сторін, перебуває з ними в постійному контакті, повинен мати повноваження залучати органи державної влади до розв'язання проблем, що виникають. **Третій рівень** – судово-правові механізми розв'язання суперечок, які не вдалося врегулювати на перших двох рівнях. Процедура розв'язання конфлікту передбачає проведення судових слухань та винесення судового рішення на основі Конституції, законів країни, норм міжнародного права. Завдання цього рівня те саме – максимально наблизити сторони конфлікту до згоди і при можливості знову перенести остаточне рішення на попередній рівень, де воно досягається на основі добровільної згоди сторін. **Четвертий рівень** – механізм прямого врегулювання авторитету чи сили центральної влади для врегулювання конфлікту. На цьому рівні влада повинна використати спеціальні засоби примусу, виключно до виконання судових рішень, прийнятих на попередньому рівні. Якщо сторони конфлікту не виконують їх у звичайному порядку, спеціальні підрозділи внутрішніх військ одержують завдання оволодіти методами переконання та насильницьких

дій, домагаючись приведення сторін до згоди шляхом переговорів. Сама ж присутність спецвійськ має бути лише гарантом запобігання зіткненню сторін. При цьому ведуть роботу посередники і спеціальні судові органи, тобто всі механізми попередніх рівнів. Вочевидь, конфліктологічна служба на рівні регіонів може функціонувати в межах першого та другого рівнів управління конфліктами. Важливе значення в управлінні конфліктами має створення на місцях концепції зі стабілізації міжетнічних відносин [2].

Управління конфліктами передбачає радикальне переосмислення етнонаціональної політики, політики минулого, вироблення стратегії та тактики розв'язання національних проблем. Національні відносини – досить складна сфера суспільного життя, що має певну самостійність. Вони, зрештою, визначають економічні, соціальні та політичні відносини, що формуються в суспільстві. Управління ними потребує відповідної компетенції кадрів, широкої етнологічної освіченості населення.

Технології подолання етнонаціональних конфліктних ситуацій в умовах становлення інформаційно-культурної єдності світової спільноти потребують не тільки визначення самої природи конфлікту, його особливостей, ходу і механізмів вирішення стосовно конкретної території, а й дослідження історичних і соціально-політичних факторів, що здійснюють вплив на хід миротворчих операцій в умовах інформаційно-культурної єдності світової спільноти. Крім того, узагальнивши досвід урегулювання міжетнічних суперечностей, слід виділити найбільш характерні проблеми, які в разі відсутності адекватних дій з вирішення конфлікту і політичної волі, орієнтованої на його кінцеву деескалацію, повертають протидіючі сторони до силових рішень. У зв'язку з цим вироблення технологій урегулювання етнополітичних конфліктів, які включають у себе управлінську діяльність від превентивних акцій до проведення багатопланової постконфліктної політики, стають найбільш актуальною проблемою. Для кожного конкретного конфлікту необхідний підхід у виборі методів урегулювання, зумовлених унікальними характеристиками кожної міжетнічної конфронтації. Етнополітичний конфлікт – це різновид соціально-політичного конфлікту, суб'єкти якого ідентифікують себе і протилежну сторону в етнічних категоріях і змістом якого є боротьба за володіння політичною владою майже до утворення власної національної держави. По-перше, більшість етнічних конфліктів має політичну складову, тобто більшою чи меншою мірою вони є етнополітичними. Слід розрізняти горизонтальні етнополітичні конфлікти – конфлікти між етнічними групами і вертикальні – конфлікти між етнічною групою і державою. Цей поділ є умовним, оскільки держава рано чи пізно втручається в горизонтальні конфлікти як посередник вирішення конфлікту чи суб'єкт конфлікту. По-друге, слід враховувати, що в одних випадках етнічність може бути лише “камуфляжем” політичної боротьби, а в інших – мова йде про “зворотний камуфляж”, коли за політичними лозунгами і декларованими цілями наявний гострий етнічний конфлікт. Етнополітичні конфлікти в більшості випадків мають статусну

природу, коли предметом конфліктів частіше за все виступає політичний статус етнічної групи, тому однією із найважливіших причин розгортання конфлікту виступає зміна взаємодії етнічної групи чи середовища цієї взаємодії, при якій економічний чи політичний статус однієї із них буде сприйматися її членами як невідповідний. При цьому причиною конфлікту може слугувати не тільки боротьба за підвищення статусу чи боротьба проти дискримінації, але також і загроза втратити статус. Етнополітичні конфлікти – це не стільки конфлікти інтересів, скільки конфлікти ідентичностей, оскільки участь у конфлікті переважно на основі групових мотивів обов'язково передбачає ототожнення людини з групою, що бере участь у конфлікті, його етнічну ідентифікацію. Тому боротьба в етнополітичному конфлікті розгортається не просто щодо матеріальних чи владних проблем, а й заради захисту культури групи, її статусу та ідентичності. Внаслідок емоційної складової етнічної ідентичності етнополітичні конфлікти вирізняються великою мірою ірраціональності, яка виражається в агресивності, ненависті, ворожості, що зумовлює великий потенціал ескалації конфлікту і повне домінування деструктивного потенціалу над його конструктивною складовою. Слід враховувати, що співвідношення між “вирішенням конфлікту” і “закінченням насильницького конфлікту” необов'язково пряме. Цілком імовірно, що зусилля з вирішення конфлікту можуть не привести до закінчення війни і, навпаки, зусилля щодо припинення війни можуть не вирішити конфлікт, що лежить в її основі. Зусилля з вирішення конфлікту спрямоване не на те, щоб ліквідувати конфлікт (що неможливо, оскільки конфлікти властиві будь-якому змінному людському суспільству), а щоб трансформувати насильницький конфлікт у мирний (ненасильницький) процес соціальних і політичних змін. Завдання вирішення конфлікту регулярно постають після виникнення нових форм і джерел конфліктів. У цьому плані вирішення конфлікту розуміють як процес припинення ворожого ставлення, що породжує насильство і ненависть, і заміна його на нове ставлення, що сприяє розвитку довіри і співпраці. При аналізі того, що мається на увазі під миром і мирними відносинами, конфліктологи і дослідники миру використовують два вужчі поняття: “негативний мир” і “позитивний мир”. Негативний мир визначається як відсутність прямої фізично насильницької поведінки. Позитивний мир – більш складне поняття, яке означає, що мирне ставлення включає щось більше, ніж просто відсутність фізичного насильства у відносинах між сторонами. Залежно від змісту, діючих сил і завдань миротворчої діяльності в ньому зазвичай виділяють три миротворчі операції: миропідтримка, миростановлення і миробудівництво [3].

В науковому дослідженні здійснено кроки до розв'язання наукової проблеми, сутність якої полягає в суперечності між надлишком наявних напрацювань у галузі етнофілософії щодо осмислення шляхів і напрямів подолання етнонаціональних конфліктів та відносним дефіцитом досліджень, у яких було б представлено поняттєво-категоріальний апарат

поліетнічного соціуму в контексті соціально-філософської рефлексії теорій мультикультуралізму. *Визначено механізм саморозгортання етнонаціональних конфліктів в умовах сучасних інтеграційно-дезінтеграційних процесі, що передбачає виявлення їх причин і наслідків подолання деструктивних явищ, являє собою складову системи управління, що забезпечує вплив на фактори, від стану яких залежить результат діяльності управлінського об'єкта.*

Аналізуючи *різноманітність підходів до розуміння механізмів саморозгортання етнонаціональних конфліктів*, відзначимо, що підхід до формування поняття “механізм саморозгортання” базується на основі системного підходу за допомогою регулювання етнонаціональної сфери, формування парадигми етнонаціонального розвитку всіх національних меншин у контексті розвитку титульної нації. В основі механізму саморозгортання етнонаціональних конфліктів в умовах сучасних інтеграційно-дезорганізаційних процесів – суть категорії “суперечність”, яка традиційно пов'язувалася з багатоманітністю елементів єдиного цілого. Суперечність і є відношенням особливого роду між елементами цілого, які виникають при появі будь-якої незгоди, невідповідності в структурі цілого. Оскільки абсолютно стійкої відповідності не в одному реальному предметі немає, то суперечність має універсальний характер. І хоча історія показує, що глибокі релігійні, ідеологічні і політичні відмінності, як правило, ведуть до конфліктів, останні не є неминучими. Конфлікт може бути представлений як момент загострення в розвитку суперечностей. При цьому конфлікт не обов'язково долає суперечності, які виникають унаслідок конфлікту: якщо суперечність, що виступає основою політичного конфлікту, може не усвідомлюватися учасниками політичних відносин, то конфлікт завжди усвідомлюється і передбачає певні дії сторін один проти одного. Етнополітичному конфлікту передують соціальне напруження, формування переконань, таємної ворожнечі і підозри між суб'єктами майбутнього конфлікту, усвідомлення розбіжностей в інтересах, прагнення до домінування і реваншу. Політичний конфлікт – це такий тип діалектичної взаємодії, умовою якого є сукупність уявлень суб'єктів про самих себе (свої мотиви, цілі, цінності тощо), опонентів (їх мотивах і цілях), соціальне середовище, в якому відбувається конфлікт. Таким чином, суперечність, яка виступає основою політичних відмінностей, може і не призвести до відкритого протиборства, тоді як політичний конфлікт має відкриті форми протистояння і, як правило, усвідомлюється учасниками. Мова йде про уявлення суб'єктів про самих себе і один одного, а також про умови, в яких розгортається конфлікт. Аналіз конфліктних взаємовідносин потребує відповіді на ряд питань: хто виступає учасником (суб'єктом) конфлікту; який предмет політичного конфлікту; як розгортаються конфліктні протистояння; в чому полягають найбільш ефективні технології та інструментарій вирішення та урегулювання конфліктів. Етнонаціональний конфлікт – це конкурентна ситуація, причиною якої може бути об'єктивна альтернатива, неприйнятна

для однієї зі сторін, що викликає невдоволення і спонукає до дій стосовно зміни ситуації. Слід враховувати те, що найбільш загальні причини конфліктів у реальному житті набувають форми конфліктуючих факторів – своєрідної проекції головних джерел боротьби (багатства, влади, престижу, гідності) на конкретні умови. У політично організованому суспільстві завжди є об'єктивні і суб'єктивні передумови для політичних конфліктів, оскільки в суспільстві завжди існують групи людей, які мають протилежні, несумісні інтереси. До конфліктуючих сторін можуть відноситися: правляча група, клас, частина класу, етнічна, національна група, народ, держава, уряд, окремі категорії суспільства тощо. Згідно з теорією М. Дюверже, до факторів виникнення і розвитку політичних конфліктів належать такі: біологічні, психологічні, демографічні, географічні, соціально-економічні. Розглянемо деякі з них. Перша група факторів: загальні соціально-політичні фактори – політичний режим, особливості політичної системи і в цілому політичних відносин здійснюють серйозний вплив на рівень соціального напруження і конфліктності в суспільстві. Розпад примусової системи стримувань і контролю в сукупності з великою свободою виявлення думок і доступу до інформації є тими факторами, які неминуче призводять до загострення соціальної ситуації і визрівання політичних конфліктів. Друга група факторів – соціально-економічні, які здатні породити серйозні політичні протистояння. Так, фактор економічної нерівності традиційно розглядався як одна з головних основ соціальних заворушень і політичних потрясінь. Третя група факторів конфліктів: етнокультурні стимулятори політичних конфліктів. Мова йде про наявність перш за все негативних стереотипів щодо представників інших етносів і приписування їм негативних установок відносно себе. Ці стереотипи, а на їх основі і конфлікти, породжуються розподілом і визнанням. Четверта група факторів конфліктів: соціально-психологічні, особливо соціально-демографічні: психологія віку, статі відображається на емоційних та інших аспектах поведінки людини. Важливою умовою зародження і розгортання політичного конфлікту виступають ресурси: гроші, час, знання, інформація, зв'язки, суспільне становище, наявність сили (воєнної, моральної тощо). У контексті саморозгортання етнонаціонального конфлікту слід виокремити три аспекти визначення меж конфлікту: просторовий, внутрішньосистемний і часовий. Просторові межі політичного конфлікту визначаються територією, на якій відбувається конфлікт, яка може бути різною за своїми розмірами – від мінімального простору до всієї земної кулі. Чітке визначення просторових меж конфлікту особливо важливо в міжнародних і міжетнічних відносинах, що тісно пов'язано з проблемою учасників конфлікту. Внутрішньосистемний аспект розвитку конфлікту і визначення його меж пов'язано з тим, що будь-який конфлікт відбувається в певній системі, будь-то держава, міжнародна спільнота, територіальна громада. Внутрішньосистемні відносини надзвичайно складні і багатоманітні, тому конфлікт між

сторонами, які входять у систему, може бути глибоким, широким чи окремим, обмеженим. Визначення внутрішньосистемних меж конфлікту потребує чіткого виділення сторін конфлікту із всього кола учасників. Адже, крім безпосередніх протиборчих сторін конфлікту, можуть бути і такі фігури, як організатори конфлікту, підбурювачі, третейські судді, порадики, прихильники, супротивники тих чи інших осіб, які конфліктують між собою. Всі ці особи (чи організації) – елементи системи, тому межу внутрішньосистемного конфлікту слід знати для впливу на процеси, що відбуваються, зокрема, для подолання руйнації системи в цілому. Часові межі – це хронологічна тривалість конфлікту, його початок і кінець [4].

Висновки. Таким чином, у статті:

1. *Визначено чинники етнонаціональних конфліктів як рушійної сили розвитку поліетнічного соціуму, що породжують конфліктні ситуації: соціально-економічні; національно-культурні та мовні; етнодемографічні. Етнонаціональний конфлікт розглядається як вираження суперечностей між різними сторонами однієї і тієї самої суспільної потреби в національному розвитку. Тому слід виділити три типи етнонаціональних відносин – позитивні, нейтральні, негативні. Передумови етнонаціональних конфліктів зводяться до такого: а) історичні фактори, які постійно діють в етнонаціональних відносинах; б) об'єктивні умови етнонаціональних відносин, які зводяться до територіальних, державно-правових, соціальних, політичних. Слід враховувати причини етнонаціональних конфліктів: перекручення національної політики в роки культу особистості, застою і перебудови, перетворення інтернаціоналізму в національний нігілізм; зміни в економічному і політичному житті країни, що призвели до боротьби за владу нових лідерів; економічні труднощі; боротьба старих і нових еліт. У ході конфлікту зростає значення двох важливих умов соціальної конкуренції: 1) члени свого етносу сприймаються як більш схожі один на одного, ніж вони є насправді, акцент на внутрішньогруповій подібності приводить до деіндивідуалізації, що виявляється в почутті власної анонімності і недиференційованому ставленні до окремих представників чужої групи; 2) члени інших етносів сприймаються як більш відмінні один від одного, ніж вони є в реальності; часто культурні і навіть мовні межі між етнічними спільнотами є важковловимими, але в конфліктній ситуації вони сприймаються як чіткі. Необхідна етнотерапія: вироблення певної довіри однієї етнічної групи чи нації до іншої; вміння перервати конфліктуючі суперечності і перевести в русло діалогу, толерантності та терпимості один до одного; вироблення нового підходу, в якому компроміс виступає як реальний захід для взаємопорозуміння; міжнаціональний консенсус – основний спосіб подолання етнічних конфліктів; потрібні спроби блокування міжетнічних конфліктів і подолання конфліктів на початковій стадії.*

2. *Розкрито фактори, стратегії і методи урегулювання етнонаціональних конфліктів в умовах сучасних цивілізаційних тенденцій.*

Для того, щоб адекватніше пояснити природу конфлікту та його відмінність від суміжних явищ, необхідно визначити межі конфлікту, тобто його зовнішні межі в просторі і часі. Фактори виникнення і розвитку етнонаціональних конфліктів: біологічні, психологічні, демографічні, географічні, соціально-економічні, які необхідні для вироблення стратегії подолання етнонаціональних конфліктів. *Перша група факторів* – соціально-політичні – політичний режим, особливості політичної системи і в цілому політичних відносин здійснюють серйозний вплив на рівень соціальної напруги і конфліктності в суспільстві. Розпад примусової системи стримувань і контролю в сукупності з великою свободою виявлення думок і доступу до інформації являються тими факторами, які неминуче ведуть до загострення соціальної ситуації і визріванню політичних конфліктів. *Друга група факторів* – соціально-економічні, які здатні принести серйозні політичні протистояння. Так, фактор економічної нерівності традиційно розглядається як одна з головних основ соціальних і політичних потрясінь. Від того, чи вважати конфлікт розпочатим, тривалим чи вже закінченим, залежить, зокрема, ступінь ефективності технологій, які застосовуються для вирішення конфлікту. Важлива умова виявлення *стратегії протидії етнонаціонального конфлікту* – це створення типології етнополітичних конфліктів. Складність вирішення цього завдання пов'язана з ідентифікацією політичного конфлікту і полягає в тому, що її можна розглядати як боротьбу між корпоративно-клановими угрупованнями в структурах влади; як колізію між реформаторами і контрреформаторами; як протистояння різних політико-ідеологічних утворень. Ця складність ідентифікації конфліктів визначається багатьма суперечностями та інтерпретацією цих суперечностей у свідомості учасників. З погляду сфер виявлення етнополітичні конфлікти поділяються: 1) на міжнародні і внутрішньополітичні; 2) за характером нормативної регуляції – на інституціональні і неінституціональні; 3) за можливістю їх регулювання – конфлікти з нульовою (які не мають варіантів регулювання) і з ненульовою сумою; 4) за тривалістю – коротко-, середньо- і довготривалі конфлікти. *Методи врегулювання конфліктів* можуть і повинні варіюватись залежно від міри гостроти і жорстокості. Важливу роль відіграє також фактор часу: чим раніше починають здійснюватись заходи, спрямовані на міжетнічні примирення, тим простіше врегулювання конфлікту. Складна етнонаціональна ситуація, яка склалася в багатьох державах світу, потребує розробки стратегії і тактики запобігання етнонаціональним конфліктам, нормалізації та стабілізації етнонаціональної ситуації, а в разі виникнення етнонаціонального конфлікту – пошуку оптимальних шляхів їх вирішення.

3. Проаналізовано місце і роль українського етнонаціонального фактора у стабілізації поліетнічного соціуму, для чого український фактор в етнонаціональних конфліктах розкривається через аналіз конфліктів у Криму. Стан суспільства у Криму не такий стабільний, як

хотілося б, але міжетнічна рівновага продовжує зберігатися. Перша причина. На території Криму зберігається низька конфліктогенність всупереч намаганням деяких політичних сил як всередині автономії, так і за її межами сформуванню образу ворога із сусіда: українця, кримського татарина, прибічника НАТО, мусульманина, греко-католика, рухівця, націоналіста, але більшість населення на своєму життєвому досвіді усвідомлює, що їм нічого не загрожує, а образ ворога скоріше міфологічний, ніж реальний. Друга причина. Тим силам у Росії, які були б дуже зацікавлені в розвитку конфлікту та які реально впливали на розвиток таких конфліктів в інших “гарячих” точках пострадянського простору, у найгостріші моменти громадянського напруження було не до подій у Криму: Придністров’я, Абхазія, Чечня, розстріл Білого Дому, вибори. Третя причина. Місцеві політичні сили, як ліві, так і праві, несамоостійні у своїх діях у регіоні і не спроможні проводити такі великомасштабні акції, які кожен рік, наприклад, проводять кримські татари 18 травня, у день депортації, а отже, нездатні підготувати і провести великомасштабні провокації. Четверта причина. Найпотужніша політична сила автономії – кримськотатарський національний рух – порівняно з іншими силами півострова надзвичайно структурований, дисциплінований, а отже, акції, що проводяться Меджлісом, виглядають, скоріше, як поведінка єдиної колективної особи, ніж стихійно зібраної в одне місце юрби, здатної розпочати погром. Найголовнішим фактором міжетнічної рівноваги і спокою в Криму є надія на краще життя, на політичну та економічну стабільність, на збільшення прибутків населення за рахунок курортів, туризму, відродження виробництв, традиційних національних ремесел та економіки в цілому. Існує ще один, слабо вивчений фактор етнічної стабільності у Криму: фактор етнічних українців. Незважаючи на потенційну можливість конфлікту, викликаного не тільки безперервними антиукраїнськими публікаціями в місцевій пресі, а й діяльністю крайніх правих проросійських організацій, він абсолютно нереальний на сучасному етапі. І це зумовлено політичною пасивністю понад 700-тисячного населення Криму, етнічних українців, викликана багаторічним антиукраїнським ідеологічним пресингом на населення, який триває. Управління етнонаціональними відносинами – це специфічний вид діяльності держави, який передбачає низку спеціальних заходів, за допомогою яких здійснюється вплив на розвиток етнонаціональних відносин з метою досягнення певних цілей.

5. Визначено напрями та шляхи подолання етнонаціональних конфліктних ситуацій в умовах становлення інформаційно-культурної єдності світової спільноти, що пов’язані з аналізом становлення миротворчої діяльності в зонах етнополітичних конфліктів. Останні потребують не тільки визначення самої природи конфлікту, його особливостей, течій і механізмів вирішення стосовно до конкретної території, а й дослідження історичних і соціально-політичних факторів, що здійснюють вплив на хід миротворчих операцій. Крім того, узагальнивши

досвід урегулювання міжетнічних суперечностей, слід виділити найбільш характерні проблеми, які в разі відсутності адекватних дій з вирішення конфлікту і політичної волі, орієнтованої на його кінцеву деескалацію, повертають протидіючі сторони до силових рішень. У зв'язку з цим вироблення технологій урегулювання етнополітичних конфліктів, які включають у себе управлінську діяльність від превентивних акцій до проведення багатопланової постконфліктної політики, стають найбільш актуальною проблемою. Для кожного конкретного конфлікту необхідний підхід у виборі методів урегулювання, зумовлених унікальними характеристиками кожної міжетнічної конфронтації. Ескалація міжнаціональних конфліктів на території СНД спричинила величезні матеріальні втрати (більше ніж 5 млрд дол.). Існування потенційного етнополітичного напруження в поліетнічних зонах зумовлює низьку інвестиційну привабливість регіонів, що негативним чином впливає на економічний розвиток як окремих територій, так і держав СНД у цілому.

Отже, під вирішенням конфлікту розуміють більш широку програму ненасильницької трансформації суспільств, що залучені в конфлікт, кінцевою метою якої є усунення корінних причин конфлікту. При вивченні проблем вирішення конфлікту конфліктологи приділяють увагу найбільш глибоким, корінним причинам конфлікту, які усуваються або трансформуються. У цьому сенсі термін “вирішення конфлікту” ширше за значенням, ніж терміни “завершення конфлікту” або “мирне врегулювання”. “Миробудівництво” є комплексною і різноманітною діяльністю зі зміцнення досягнутого миру, що передбачає як запобігання насильства, так і роботу із структурними аспектами предмета суперечки, метою якої є поліпшення якості довгострокових відносин між конфліктуючими сторонами. Якщо мати на увазі модель “трикутник конфлікту” І. Гальтунга, то можна сказати, що миростановлення прагне змінити установки лідерів; миропідтримання спрямовано на зниження рівня деструктивної (насильницької) поведінки, а миробудівництво намагається подолати корінні суперечності, які лежать в основі конфлікту. Проблематика війни і миру включає два основні аспекти. З одного боку, це група проблем, пов'язаних з припиненням насильницького конфлікту і шляхами його мирного врегулювання, а з іншого – це група проблем, пов'язаних з особливостями діяльності постконфліктного світобудівництва в період після укладення мирної угоди. Під вирішенням конфлікту розуміють більш широку програму ненасильницької трансформації суспільств, що залучено в конфлікт, кінцевою метою якої є усунення корінних причин конфлікту. При вивченні проблем вирішення конфлікту конфліктологи приділяють увагу найбільш глибоким, корінним причинам конфлікту, які усуваються або трансформуються. У цьому сенсі термін “вирішення конфлікту” ширше за значенням, ніж терміни “завершення конфлікту” або “мирне врегулювання”.

Список використаної літератури

1. Максименюк М.Ю. Причины зростання та шляхи подолання етнорелігійного тероризму та етнорелігійних конфліктів в умовах глобалізації / М.Ю. Максименюк // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії : зб. наук. пр. – Запоріжжя : Вид-во ЗДІА, 2006. – Вип. 30.
2. Максименюк М.Ю. Соціально-філософський дискурс розвитку поліетнічного соціуму / М.Ю. Максименюк // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії : зб. наук. пр. – Запоріжжя : Вид-во ЗДІА, 2010. – Вип. 40. – С. 224–238.
3. Соснін О.В. Інвестиції в людський розвиток в умовах глобальної трансформації : навч. посіб. / О.В. Соснін, В.Г. Воронкова, М.А. Ажажа. – Л. : Магнолія 2006, 2011. – 602 с.
4. Воронкова В.Г. Філософія глобалізації: соціоантропологічні, соціоекономічні та соціокультурні виміри : монографія. – Запоріжжя : Вид-во ЗДІА, 2010. – 272 с.

Максименюк М.Ю. Факторы и стратегии урегулирования этнонациональных конфликтов в условиях становления информационно-культурного единства мировой сообщества

В статье дается анализ факторов и стратегий урегулирования этнонациональных конфликтов, которые возникают всередине государств, между группами населения и связанные с идеологическими или политическими расхождениями, вызванными этнонациональным фактором; раскрываются уровни управления этнонациональными конфликтами, которые представляют собой своеобразную “систему обороны”, которая имеет определенные уровни управления конфликтами; раскрываются механизмы саморазворачивания этнонациональных конфликтов и причины их преодоления в условиях становления информационной-культурного единства мировой общности.

Ключевые слова: этнонациональные конфликты, факторы урегулирования, стратегии урегулирования, информационно-культурное единство мировой общности, механизмы саморазворачивания этнонациональных конфликтов, стратегии урегулирования этнонациональных конфликтов.

Maksimenyuk M. Factors and Strategies of Regulation of Ethno National Conflicts in Conditions of Forming Informational and Cultural Uniting of World Community

In the article the analysis of factors and strategies of regulation of ethno national conflicts which happen inside the state, between the population groups connected with ideological or political contradictions caused by ethno national factor is given in the article; the levels of ethno national conflicts management which present a special “defense system”, that have definite levels of conflicts management are shown; mechanisms of self-starting of ethno national conflicts and the reasons of their overcoming in conditions of forming informational and cultural uniting of world community are demonstrated.

Key words: regulation factors, regulation strategies, informational and cultural uniting of world community, mechanisms of self-starting of ethno national conflicts, strategies of regulation of ethno national conflicts.

